Suriname als argument; integratie en rekolonisatie in het Koninkrijk der Nederlanden na 1975

Luc Alofs

Verscheen in: *His/her Tory, tijdschrift voor Surinaamse Geschiedenis en Cultuur; thema 40 jaar onafhankelijkheid. 2015,* Paramaribo, Anton de Kom Universiteit.

Politici, journalisten en wetenschappers in het Europese en Caraïbische deel van het Koninkrijk der Nederlanden hebben veelal een hard oordeel over de voorbereiding van de onafhankelijkheid van Suriname. Destijds nieuwe politieke elites in Den Haag (ministers Den Uyl en Pronk) en Paramaribo (premier Arron) maakten er een onderonsje van. Onderhandeld werd er, maar in een te hoog tempo en steeds ging men voorbij aan het gebrek aan maatschappelijk draagvlak voor gesloten akkoorden. De politieke elite die sinds 1954 aan het roer had gestaan, stond aan de zijlijn en een referendum waarin de bevolking zich uitsprak over de onafhankelijkheid kwam er niet.

Ook over de uitkomst van de Surinaamse onafhankelijkheid overheerst een negatief oordeel: deze zette de emigratiegolf in gang, veroorzaakte economische en sociale stagnatie, resulteerde in een crisis in de rechtsstaat en duwde het land in een internationaal politiek isolement. Surinaamse migranten en hun nakomelingen leven en werken in alle delen van het Koninkrijk en zij zijn in veel Nederlandse en Caraïbische ogen zowel de getuigen als het bewijs: de Surinaamse onafhankelijkheid werd geen succes.

Waar of niet waar, eens of niet mee eens, het kon niet anders dan dat dit beeld van invloed was op de verdere dekolonisatie van de eilanden die in 1975 de Nederlandse Antillen vormden. Aruba beschikt sinds 1986 over een aparte status als autonoom land binnen het koninkrijk. De Nederlandse Antillen zijn per 10-10-10 opgeheven; Curaçao en Sint Maarten zijn sindsdien zelfstandige landen in het Koninkrijk, terwijl Bonaire, Saba en Sint Eustatius als bijzondere openbare lichamen in Nederland zijn geïntegreerd. In deze bijdrage beschrijven we de de gang naar deze uitkomst en verkennen we de vraag hoe (beeldvorming over) het verloop van de Surinaamse onafhankelijkheid de toekomst op Aruba en de Antillen beïnvloedde. *Suriname als argument in de Arubaans/Antilliaanse discussie.* We pakken de draad op vijftien jaar na de totstandkoming van het Statuut, dat wil zeggen in 1969, toen gebeurtenissen in Suriname en Curaçao politieke en maatschappelijke processen in gang brachten die uiteindelijk zouden leiden tot wijzigingen in de constellatie van het Koninkrijk.

1969-1975 De koninkrijkscommissie

In 1969 komen twee kabinetten ten val in de Nederlandse Caraïben. Er komt een einde aan vijftien jaar oude machtsbalanzen. Sinds de invoering van het Statuut in 1954 waren zowel in Suriname als in de Nederlandse Antillen nieuwe politieke evenwichten ontstaan. In Suriname was de *verbroederingspolitiek* tot stand gekomen waarbij de creoolse, hindoestaanse en javaanse politieke elites en hun achterbannen in een werkbaar politiek evenwicht hadden gecreëerd. Op de Nederlandse Antillen was een soortgelijke, maar insulaire balans tot standgekomen doordat de meerderheidspartijen van Curaçao (*Democratische Partij*) en Aruba (*Partido Patriotico Arubano*) samen regeringscoalities vormden met steun van wisselende partijen van Bonaire en de Bovenwinden. 1969 werd het jaar van de omzwaai, van naderende generatiewisseling, van

emancipatie van verwaarloosde electorale achterbannen en van nieuwe inkadering van lokale politiek en dekolonisatiebeleid enerzijds en veranderende geopolitieke overwegingen anderzijds.

Ook in Nederland draaide de politieke wind, zeker toen in Den Haag de vrees ontstond dat de militaire bijstand van 30 mei 1969 als koloniale agressie zou worden gezien in de internationale politieke arena. De sociaaldemocratische PvdA verwierf een hoofdrol in het beleid ten aanzien van de West. Zodoende verschoven niet alleen de verhoudingen binnen Suriname en de Nederlandse Antillen, maar ook die in het Koninkrijk. Zes jaar later verliet Suriname het Koninkrijk, drong Nederland tevergeefs aan dat ook de Nederlandse Antillen die weg zouden bewandelen en stond Aruba te trappelen om wel het Antilliaanse verband, maar niet het Koninkrijk te verlaten.

De dekolonisatie van Suriname en de aanloop daarheen is vaker in beeld gebracht. In februari 1969 braken stakingen uit en kwam het kabinet Pengel uit ten val. Er volgden nieuwe verkiezingen met een weinig nieuwe uitkomst. Er kwam een VHP-PNP-kabinet, maar op 5 juni 1970 overleed Pengel en daarmee verloor de Surinaamse verzuilingspolitiek één van zijn voornaamste pilaren. Er braken bovendien nieuwe stakingen uit met steeds grotere politieke complicaties en in 1973 volgden nieuwe verkiezingen in een gepolariseerde politieke omgeving. Die werden gewonnen door Arron's NPK, die voorstander was van onafhankelijkheid, maar die niet kon rekenen op veel steun buiten de eigen creoolse achterban. Andere bevolkingsgroepen vreesden creoolse overheersing en waren derhalve huiverig voor de onafhankelijkheid (Dew 1996, 151 e.v.; Marshall 2003: 180 e.v.; Jansen van Galen: 2013: 372 e.v.).

Op 30 mei 1969 liep op Curaçao een staking bij de Shell raffinaderij uit de hand en rebellie was een feit. Willemstad werd geplunderd en op verzoek verleende Nederland militaire bijstand om de rust herstellen. Twee doden, een aantal gewonden en een deels verwoeste binnenstad waren de direct zichtbare gevolgen. Daarna volgden politieke, sociale en culturele verschuivingen. De Staten van de Nederlandse Antillen stuurden het DP-PPA-kabinet van premier Ciro Kroon naar huis en de verkiezingen die daarop volgden, dwongen de traditionele elite de macht te delen met *Frente Obrero i Liberashon di 30 di mei 1969* (Frente of FOL), de emancipatiepartij die was ontstaan in de nasleep van 30 mei. De zwarte Curaçaose Arubaan Ernesto Petronia (PPA) werd minister-president, maar zijn DP-PPA-Frente kabinet kwam reeds eind 1970 ten val.

Nederland reageerde geschokt op de gebeurtenissen van 30 mei. Met regelmaat drongen de regering en individuele politici aan op beëindiging van de Statutaire banden. In de troonrede van september 1969 gaf de Nederlandse regering aan open te staan een nieuwe invulling van het Statuut en in januari 1970 ging een tripartite regeringsconferentie van start dat uitmonde in het protocol van Willemstad, waarin Nederland, Suriname en Nederlandse Antillen aankondigden het Statuut te willen versterken door meer samenwerking als Koninkrijk en de zelfstandigheid van de samenstellende landen na te streven. Internationaal zou men meer als eenheid naar buiten treden. De traditionele coalitiepartijen DP en PPA en hun coalitiegenoten gaven te kennen de onafhankelijkheid naar de middellange termijn (1978) te willen doorschuiven. De nadruk moest voorlopig liggen op sociale en economische ontwikkeling. In de vervolgconferentie in Den Haag, september 1970 kwam men nader te spreken over alternatieven voor het Statuut en maakte de onafhankelijkheid definitief entree op de koninkrijksagenda (Reinders 1993: 87-8; Croes 2011: 24-30).

Gaandeweg nam de roep om onafhankelijkheid toe, althans in Nederland en Suriname. PvdA-er Van Lier gaf aan dat onafhankelijkheid per medio jaren 70 in Nederland niet op verzet

zou stuiten. Nederland kon de Statutaire verplichtingen immers niet eeuwig blijven dragen. Opnieuw hielden de Curaçaose partijen en ook de Arubaanse coalitiegenoot PPA de boot af: onafhankelijkheid had geen haast, sociaaleconomische ontwikkeling had dat wel. De meer 'revolutionaire' Frente had wèl belangstelling voor onafhankelijkheid (Reinders 1993: 97-98).

De Nederlandse partijen vonden elkaar in een dekolonisatiestreven waarbij Suriname en ook de Nederlandse Antillen onafhankelijk moesten worden. Over de datum viel te praten en ook was duidelijk dat Suriname de Nederlandse Antillen zou voorgaan. Toch duurde het tot januari 1972 voor een breed samengestelde tripartite Koninkrijkscommissie tot stand kwam, waarin vrijwel alle belangrijke bewindslieden en volksvertegenwoordigers (60 in getal) waren deelnamen. In februari 1972 gaven de grootste Curaçaose partijen te kennen dat men een federatieve toekomst voor de zes eilanden voor ogen had. De Antillen zouden ooit onafhankelijk worden en de eilandgebieden zouden in de toekomstige situatie ondergeschikt blijven aan het centrale landsniveau. Opnieuw voegde men toe dat noch de onafhankelijkheid noch de datum daarvan mochten worden opgedrongen. De Antillen zouden deze zelf bepalen en dat bericht viel slecht in Nederland. Desnoods zo, reageerde PvdA-kamerlid Fransen, stuurde Nederland de onafhankelijkheid per post toe (Benthem van den Bergh et. al. 1978; Reinders 1993: 98-99).

Reeds voor 30 mei 1969 was een herstel te zien van het eindelijke nationalisme op Aruba (Alofs 1990; 1999; Alofs en Merkies 2001). Na de dood van leider Juan Irausquin in 1962 verbrokkelde langzaam de eenheid van deze multi-etnische partij PPA. De *Arubaanse Volkspartij*, die haar achterban onder de traditionele Arubaanse bevolking had, herstelde en zelfs stak de wens tot het erkennen van zelfschikkingsrecht voor Aruba al de kop op. De partij won in 1967 de eilandraad-verkiezingen, maar raakte in een crisis toen leider Cornelis 'Shon A' Eman enkele dagen later overleed. Op Aruba vond een omwenteling plaats nadat de jonge onderwijzer Gilberto F. 'Betico' Croes in 1971 uit de AVP stapte nadat hem de weg tot het partijleiderschap was afgesneden. Betico Croes richtte de *Movimento Electoral di Pueblo* op.

De MEP zette in op staatkundige hervorming; aanvankelijk in de vorm van een federatie, maar gezien de ontwikkelingen in de Koninkrijkscommissie en de standpuntbepalingen op Curaçao en de andere partijen op Aruba, zag Croes in dat dat een heilloze weg was. Binnen een federatief Antilliaans verband zou Aruba gedoemd zijn tot het spelen van de 2e viool en met een mogelijk opgelegde gezamenlijke onafhankelijkheid in het vooruitzicht was dat geen optie. Croes greep terug op een nog ouder politiek streven: de separacion, dat wil zeggen afscheiding van de Nederlandse Antillen met behoud van de koninkrijksrelaties (Croes 2011: 51-55; Alofs 2012). De MEP kon rekenen op electorale steun. Bij de verkiezingen van mei 1971 verwierf de jonge partij maar liefst 7 van de 21 zetels in de eilandsraad.

In september 1972, tijdens de tweede ronde van besprekingen van de Koninkrijks-commissie in Paramaribo kwam de 'zelfstandige status en 4e partner in het Statuut' al direct ter sprake. Betico Croes kreeg van Nederlandse leden te horen dat een status aparte geen realistisch alternatief was. Versplintering van de Antillen was onwenselijk, kleinschaligheid was schadelijk voor de bestuurskracht en in de internationale gemeenschap zou het uiteenvallen van de eilandengroep niet begrijpen. Aruba kreeg geen bijval, noch van Suriname, noch van de Curaçao (Croes 2011: 62-4; Jansen Van Galen 2013: 410).

Betico Croes hield echter vast aan de status aparte als enig alternatief voor staatkundige hervorming en hij organiseerde op 18 maart 1973, kort na de derde vervolgconferentie van de Koninkrijkscommissie een manifestatie om de vastberadenheid van zijn achterban te tonen in het streven naar 'zelfstandigheid of onafhankelijkheid'. Croes voegde toe 'Aruba heeft zelfs

verklaard bij onafhankelijkheid van de Nederlandse Antillen zich terug te willen trekken buiten Antilliaans verband en de staatsrechtelijke banden met Nederland voort te zetten (in: Croes 2011: 72). Trek in onafhankelijkheid had dus ook Betico Croes niet en mede dankzij het streven naar de status aparte deed de MEP het opnieuw buitengewoon goed bij het electoraat. Bij de statenverkiezingen van augustus 1973 behaalde Croes de absolute meerderheid en begon een periode van 12 jaar politieke hegemonie waarin de strijd de status aparte centraal stond, maar waarbij Croes op de andere eilanden weinig politieke vrienden maakte. Herhaaldelijk werd zijn MEP uit de landscoalities geweerd, hetgeen bijdroeg aan de verdere polarisatie tussen Aruba en Curaçao en dat was olie op het afscheidingsvuur.

Nadat in Nederland het kabinet Den Uyl (mei 1973) en in Suriname het kabinet Arron (december 1973) aantraden, maakten zij haast met de dekolonisatie. De Koninkrijkscommissie stuurde het aan op een licht Statuut als voorbereiding op onafhankelijkheid, een eindsituatie die voor alle partners inmiddels als mogelijkheid werd geaccepteerd, dan wel onder ogen gezien. De Nederlandse Antillen keken argwanend toe. Minister-president Evertsz vreesde dat Nederland de machtskaart zou spelen en onafhankelijkheid zou opleggen, maar de Antilliaanse onafhankelijkheid verdween naar het tweede plan en de Koninkrijkscommissie zette zich nadien vooral in om de Statuutswijziging ten behoeve van de uittreding van Suriname voor te bereiden. De Nederlandse Antillen kozen hun eigen weg en lieten Den Haag en Paramaribo begaan (Dew 1996: 171-192; Reinders 1993: 116; Oostindie en Klinkers 2001a: 114-169; Marshall 2003: 215-7). De Arubaanse MEP zag in de afscheiding van de Antillen de enige garantie om het juk van Curaçao in een dreigende onafhankelijk Antilliaans staatsverband af te werpen. Wat de een omarmde, hield de ander op afstand.

Status Aparte

Suriname werd onafhankelijk en de Nederlandse Antillen werden dat niet, maar ook op de eilanden waren de oude machtsbalansen definitief verstoord. Op Curaçao maakte eerst de Frente opmars, maar na de dood van leider Amador Nita verloor de partij aan kracht en populariteit. De Movemento Antia Nobo (MAN) van partijleider Don Martina was een succesvolle afscheiding van de Frente. In de jaren 80 vulde de MAN het politieke en ideologische vacuüm van Frente en doorbrak het de hegemonie van de traditionele machtspartijen DP en Nationale Volkspartij, die in 1948 was opgericht door Moizes F. Da Costa Gomez, één van de grondleggers van het Statuut. Op Aruba profileerde de MEP zich steeds nadrukkijker als politieke – lees: insulair-nationalistische – spreekbuis van de traditionele Arubaanse bevolking (Alofs en Merkies 2001: 150-60).

Alhoewel de Antilliaanse partijen en de eilanden verenigd waren in hun afwijzing van de onafhankelijkheid kwam er geen stabiele coalitiepolitiek tot stand. 30 mei had een emanicatie van afro-Curaçaoenaars en de traditionele Arubaanse bevolking bewerkstelligd, maar de nieuwe en oude politieke elites konden het niet met elkaar vinden. In de jaren 70 lukte het de oude machtspartijen, DP-PPA, nog om regeringsverantwoordelijkheid naar zich toe te trekken. Het kabinet Petronia (1969-1971) moest de progressieve FOL nog opnemen, maar het kabinet Beaujon (1971-1973) hield de Frente alweer buiten de deur. Het kabinet Evertsz (1973-1977) in 1973 telde 3 MEP ministers, maar zij werden in 1975 ontslagen nadat zij buiten het kabinet om contacten hadden gelegd met Venezuela om steun te verkrijgen voor de Status Aparte.

De afscheidingskwestie werd een splijtzwam, want ook in het kabinet Rozendaal (DP 1977-1979) was geen plaats voor de MEP, maar wel voor de sterk teruggevallen PPA. Dit leidde in augustus 1977 tot ongeregeldheden. Aruba kwam in opstand. De rebellie leidde tot een

doorbraak, want voor het eerst raakte Aruba in gesprek met Nederland. In 1978 kwam het protocol van Willemstad tot stand waarin het eilandgebied Aruba werd erkend als gesprekspartner los van de landsregering. Er volgden commissies, werkgroepen en moeizame Ronde Tafelconferenties in 1981 en uiteindelijk 1983 (Benthem van den Berg et.al. 1978; Alofs en Merkies 2001: 129-33; Oostindie en Klinkers 2001b: 75 e.v.).

Ondertussen verschoof de machtsbalans op Curaçao toen aldaar de MAN doorbrak. Deze jonge, intellectuele partij bood de afro-Curaçaose bevolking een alternatief voor de gevestigde orde. Hoewel beide partijen het sociaaldemocratische gedachtengoed aanhingen en banden aanknoopten met de PvdA – wellicht uit strategische overwegingen – boterde het niet tussen MAN en MEP en net als in het voorgaande decennium was de Arubaanse afscheidingswens daarvan de oorzaak. Tussen 1979 en 1984 leidde Martina drie kabinetten. In zijn eerste kabinet (1979-1982) waren drie MEP-ministers opgenomen, maar zij verlieten zijn de coalitie, formeel omdat zij het niet eens waren met de verdeling van mogelijke olieopbrengsten (Reinders 1993: 149; Monzón 2004), maar feitelijk omdat de onderhandelingen over de status aparte vastzaten. Een poging om een nieuwe MAN-MEP-coalitie in het leven te roepen in 1982 mislukte en het derde kabinet Martina (1982-1984) kende wel Arubaanse deelname, maar van de inmiddels oppositionele AVP en PPA. In 1983, na een monsteroverwinning van de MEP op de eilandsraadverkiezingen trad AVP-minister A.G. 'Mito' Croes (Justitie en Staatkundige Structuur) uit de regering. In het laatste Antillen van Zes coalitie onder leiding van Liberia-Peters (NVP) waren namens de MEP twee ministers opgenomen, maar toen was al wel bekend dat Aruba het Antilliaanse verband en in principe ook het Koninkrijk zou verlaten. De status aparte was zoals gezegd de splijtzwam van de Antilliaanse politiek. Regeren zonder de Arubaanse meerderheidspartij was ongepast, regeren met de MEP was welhaast onmogelijk (Reinders 1993; Alofs & Merkies 2001: 126-149).

Nederland en de vijf Antillen trachtten de eilanden bij elkaar te houden en slechts onder dreigement van onafhankelijkheid was de status aparte bespreekbaar. De strijd om de status aparte werd aan de onderhandelingstafel beslist. In de Ronde-Tafelconferentie van 1983 kwam er een koppelverkoop tot stand. Aruba verwierf per 1986 gedurende een overgangssituatie van 10 jaar genaamd Status Aparte, waarna het eiland het Surinaamse voorbeeld zou volgen. Er waren echter maar weinig Arubanen die zich dat ten doel hadden gesteld en men hoopte veronderstelde dat Aruba in die tien jaar de onafhankelijkheid kon afwenden.

Suriname als argument

Medio jaren tachtig was volkenrechtelijke onafhankelijk nog altijd de horizon van het staatkundige debat, maar daarin zat beweging (bv. Meyers ed. 1983). Onderwerpen als migratie, economische ontwikkeling, de toekomst van de rechtstaat en geopolitieke overwegingen droegen er aan bij dat die horizon eind jaren 80 verschoof naar blijvende banden. Het verloop van de Surinaamse onafhankelijkheid verschafte de argumenten voor deze verschuiving.

Postkoloniale migratie

De onafhankelijkheid van Suriname had een omvangrijke migratiegolf ingang gezet, in de jaren zeventig toen de Nederlandse economie kampte met de gevolgen van de oliecrisis. Nederland werd overvallen door de omvang van de Surinaamse immigratie en – al dan niet uitgesproken – leefde de vrees dat bij de eventuele Antilliaanse onafhankelijkheid een derde postkoloniale migratiegolf zou volgen: na die uit Indië/Indonesië en de Molukken, kort na de oorlog, en de Surinaamse. Antilliaanse migratie naar Nederland vond reeds plaats, zij het nog op bescheiden

schaal. Dit was het onderwerp waarop antropoloog Willem Koot in 1979 promoveerde. Koots tweede (misschien wel: gerust-)stelling bij zijn proefschrift luidde: *'Indien de Nederlandse Antillen op korte termijn politiek onafhankelijk worden, zal de omvang van de emigratie van Antillianen naar Nederland niet in die mate toenemen zoals het geval was bij de emigratie van Surinamers in de periode 1974-1975'.* Er was nog voldoende werkgelegenheid en de politieke en etnische spanningen gaven geen reden tot emigratie. Ook zag Koot alternatieve migratiemogelijkheden binnen de eigen regio en tot slot was er een significante retourmigratie.

Desalniettemin hield dreigende migratie de gemoederen bezig. Tijdens de RTC in 1983 waarschuwde AVP-leider Henny Eman nog dat een Arubaanse migratiegolf niet ondenkbaar was indien Arubanen – naar Surinaams voorbeeld – bij een gedwongen keuze voor een Nederlandse of Arubaanse nationaliteit en hij stelde voor daarnaar onderzoek te laten doen (in Croes 2011: 181). Dat onderzoek kwam er niet, maar de ondervinding kwam er wel. Eind 1984 werd bekend dat de Lago-raffinaderij zou sluiten en enkele duizenden Arubanen trokken naar Nederland. Geen politieke, maar economische migranten dus. In de loop van de jaren 90, toen de economie herstelde, keerde een groot aantal van hen terug. Helaas zijn er geen betrouwbare cijfers over deze migratiebeweging beschikbaar.

In de tweede helft van de jaren 80 werd Antilliaanse en ook Surinaamse migratie een groter issue dat de Arubaanse. Surinaamse migratie stond direct in verband met de politieke ontwikkelingen in dat land (Lucassen en Lucassen 2011: 75-84). Dat de Surinaamse migranten in Nederland (en overigens ook op Aruba en Curaçao) ondanks maatschappelijke vooroordelen met succes integreerden in de samenleving werd toen nog niet afdoende onderkend.

Het stereotype van de ventielfunctie van koloniale migratie gold ook de Antilliaanse migratie naar Nederland. De trek van laaggeschoolde, kansarme Curaçaose jongeren naar Nederlandse 'Antillengemeenten' – alwaar een deel van hen op het verkeerde pad geraakte – en ook de omvangrijke drugssmokkel via Schiphol door zogenaamde bolletjesslikkers stelden de Koninkrijksverhoudingen op de proef (bijv. Van Hulst 1997; Bosma 2009; Sluis 2010: 217 e.v.). Kostbare 100 procentcontroles op Schiphol voor vluchten uit de Antillen vormden een bron van ergernis. Curaçaose en Nederlandse politici en bestuurders vlogen elkaar met regelmaat in de haren met beschuldigingen dat emigratie van kansarme jongeren verhuld overheidsbeleid was; anderzijds klaagden Antillianen over vermeend discriminatoire maatregelen zoals de inburgeringsplicht en de dreigende etnische registratie van Antilliaanse Nederlanders. Daar kwam bovendien – en soms moeilijk uit te leggen – bij dat het Antillianen was toegestaan om zich vrij in Nederland te vestigen, terwijl Europese Nederlanders slechts onder strenge voorwaarden en met veel bureaucratische rompslomp op de Antillen of Aruba werden toegelaten. Het vraagstuk van het vrij personenvervoer kreeg een nieuwe impuls toen wel de Europese binnengrenzen, maar niet de grenzen tussen de Koninkrijkslanden verdwenen.

Aan de rechterkant van politiek Nederland ontstond in de jaren 90 een aanvankelijk kleine, maar hardnekkige anti-migratiestroming die in omvang toenam en gaandeweg tot het politieke machtscentrum doordrong (Alofs 2012: 283 e.v.) 'De multiculturele samenleving is mislukt', luide het gepopulariseerde motto dat een appèl deed op ervaringen met gastarbeiders, mediterrane en Oost-Europese en postkoloniale migranten, waaronder uiteraard ook – en onterecht – de Surinaamse Nederlanders.

Economische afhankelijkheid

De Nederlandse Antillen hebben, in tegenstelling tot Suriname, geen eigen grondstoffen en de mogelijkheden tot landbouw zijn miniem. Voor economische ontwikkeling zijn de eilanden

afhankelijk van de natuurlijke havens waar multinationals raffinaderijen bouwen, schepen repareren of cruiseschepen aanleggen, van stranden en baaien waar internationale ketens hun hotels bouwen en exploiteren en van brievenbussen waar buitenlandse bedrijven en personen hun belastingvoordeel halen. Antillianen waren zich al in de jaren 70 van de afhankelijkheid bewust en Suriname liet– triest genoeg – zien dat een goed investeringsklimaat vraagt om een betrouwbaar paspoort. *'Vele Arubanen zouden hun Nederlands paspoort willen behouden; niet omdat het dan gemakkelijk zou blijven Nederland binnen te komen, maar omdat men dan kan blijven profiteren van de goede reputatie van Nederland in de wereld.'* (Benthem van den Bergh et.al. 1978: 78).

Aan het begin van de jaren 80 ging het nog relatief goed op de Antillen, maar men was afhankelijk van buitenlandse investeerders, ontwikkelingshulp en overheidssteun. Op Curaçao en Aruba werkten ondanks personele bezuinigingen en internationale oliecrisis de raffinaderijen door, terwijl op Curaçao de offshore business bloeide, net als het toerisme op Aruba en Sint Maarten. Ontwikkelingshulp droeg bij aan de investeringen in onderwijs en infrastructuur. In 1984 kwam daarin verandering toen de Exxon te kennen gaf de Lago-raffinaderij op Aruba te zullen sluiten en op Curaçao bekend werd dat de Shell zou verdwijnen. Dankzij zware diplomatie kon de Curaçaose raffinaderij worden gered door overname door het Venezolaanse staatsbedrijf PDVSA, maar de Arubaanse rafinaderij ging dicht. Curaçao op haar beurt moest toezien hoe in de tweede helft van de jaren tachtig de offshore aan kracht inboette doordat onder Amerikaanse druk de belastingwetgeving werd aangepast. De scheepsreparatie op de Curaçaose Dokmaatschappij en de Bonaireaanse zoutwinning hielden het hoofd boven water dankzij overheidssteun (Haan 1997).

Het wonderlijk snelle herstel van de Arubaanse economie na de sluiting van de Lago (1985) en de ingang van de Status Aparte (1986) toonde de meerwaarde van het Koninkrijk. Dankzij een politiek stabiel investeringsklimaat kon de jonge ministaat nieuwe hotelketens aantrekken en in 1990 zelfs de raffinaderij heropenen. Al in 1988 herstelde de economie zich, voelbaar voor de bevolking en zichtbaar voor buitenwereld. Instituties als de Kamer van Koophandel gaven reeds toen te kennen dat de Status Aparte geen overgangs-, maar een eindsituatie moest zijn (Haan, 2001; Alofs en Merkies 2001: 200-7).

Geopolitiek

Ook in geopolitiek opzicht stelde de Surinaamse onafhankelijkheid een argument tegen Antilliaanse onafhankelijkheid, zowel vanwege grenskwesties met een buurland als vanwege het internationaal isolement. Suriname kende een langlopend grensconflict met Guyana en op vergelijkbare wijze lag er een Antilliaanse/Arubaanse kwestie met Venezuela. Al in de jaren 70 werd er gespeculeerd over olievondsten in het continentaal plat nabij Aruba. Dit gaf een dubbel probleem. Op eerste plaats moest duidelijk worden in hoeverre de Antillen zouden profieren van Arubaanse oliewinning in geval van de afscheiding van de eilandengroep. Op de tweede plaats was duidelijk dat het Koninkrijk nodig was om tot een regeling te komen met Venezuela, dat eveneens verregaande aanspraak maakte op de territoriale wateren (Monzon, 1983).

Van geopolitieke aard waren ook de verschuivende machtsbalansen en invloedsferen in de Caraïbische regio (bijv. Meyers red., 1983). Suriname bood andermaal een argument. Dat land raakte immers in een geopolitiek isolement en sloot bij tijd wijle aan bij omstreden regimes in de regio en elders in de wereld. In 1983 viel de VS Grenada binnen om het linkse bewind van Maurice Bishop aldaar te vervangen. Waarschijnlijk beïnvloedde reeds daarvoor de Brits-Argentijnse Malvinas-oorlog in 1982 het denken over geolitieke evenwichten in de Caraïbische

en zuid Atlantische regio. In 1988 publiceerde Wehry een invloedrijke studie met als conclusie dat de VS het niet zouden toestaan als Nederland de Antillen tot de onafhankelijkheid zou dwingen. De immer toenemende binnenlandse politieke instabiliteit en de zorg om de rechtstaat tijdens na het presidentschap van Hugo Chaves in Venezuela en de terugkerende, maar verontrustende berichten over de Venezolaanse expansie-neigingen in de richting van de Nederlandse Benedenwinden (Sluis 2010: 53-72) en momenteel Guyana versterken de behoefte aan voortdurende Nederlandse aanwezigheid in het Caraïbisch basin.

Rechtstaat

De kwaliteit van de rechtstaat is ongetwijfeld het voornaamste argument voor het behoud van de Koninkrijksbanden geweest dat werd ontleend aan de dekolonisatie van Suriname. De machtswisseling van 1980 en de gewelddadige dood van 15 Surinamers in december 1982 en ook de binnenlandse oorlog na 1986 en de telefonische coup van 1990 waren mokerslagen in het rechtsgevoel op de Caraïbische eilanden en in Nederland. Surinaamse gebeurtenissen riepen twijfels op omtrent de eigen Antilliaanse en Arubaanse situatie. Nederlandse militairen hadden daags na 30 mei 1969 op Curaçao de rust hersteld en tijdens de augustus dagen van 1977 op Aruba stabiliteit gegarandeerd. Het ontbreken van een eigen legermacht en het leunen het op Nederlandse leger en de Noord Atlantische bondgenoten worden meer als voordeel dan als nadeel beschouwd.

Ook nam de vrees voor infiltratie van internationale criminaliteit nam toe. Drugsmaffia, witwassers en andere onzuivere investeerders zouden in staat zijn de eilanden diepgaand te beïnvloeden en konden bestuurders eenvoudig naar hun hand te zetten. De territoriale wateren en de open grenzen van de eilanden maakten hen kwetsbaar. Er werd in 1996 niet voor niets een gezamenlijke Kustwacht Caraïbisch Gebied in het leven geroepen die effectief bijdraagt aan de bestrijding van de drugstransporten en de toevoer van illegale migranten afremt. De kwaliteit van de Antilliaanse van de rechtstaat zelf hing samen met de deugdelijkheid van bestuur. Door technische bijstand in de politionele en justitiële sfeer en de rechterlijke macht kwam de eilanden ten goede.

Schets

Het moge duidelijk zijn dat het Surinaamse voorbeeld de Antilliaanse wens om de Statutaire banden voort te zetten versterkte. Op Aruba knelde de dreigende onafhankelijkheid het sterkst. Daar kwam een – deels stille – lobby op gang om de Status Aparte ook 1995 te continueren na. Terwijl een groot deel van de bevolking op de vijf eilanden rond 1988 voorstander was van behoud van het Antilliaanse verband, waren politici en bestuurders op zoek naar nieuwe insulaire verhoudingen, een programma van nationbuilding om de aloude centrifugale spanningen te bezweren (Koot, Tempel-Schoorl en Marcha 1988). Nederland hield vast aan de onafhankelijk als eindpunt van de dekolonisatie, maar vanuit het *Christen-Democratisch Appèl* kwam de ommekeer toen minister Hirsch Ballin in 1990 in zijn *Schets voor een gemenebestconstructie voor het Koninkrijk der Nederlanden* voorstelde de levensduur van het Statuut met onbepaalde tijd te verlengen en de Antillen van vijf op te splitsen in twee autonome Koninkrijksbanden: Curaçao/Bonaire en Sint Maarten/Saba/Sint Eustatius. Wel zouden de (ei-)landen in de toekomst moeten voldoen aan hogere kwaliteitseisen aan het bestuur en zodoende kwam met de Schets van Hirsch Ballin ook de vrees voor rekolonisatie van de eilanden door Nederland tot stand (bijv. Lampe 1992). Overigens was het ook in deze periode, 1991-1993, dat Nederland – namens het

Koninkrijk – toenadering zocht tot Suriname en hoewel daarover op Bonaire en protocol werd ondertekend stagneerde naderhand de postkoloniale verbroedering.

De toekomstconferentie die volgde in 1993 was voor menig voorstander van de Schets een teleurstelling. Nederlandse parlementariërs benadrukten de voorwaardelijkheid van continuering van de statutaire banden: financieel beheer, rechtspraak, beperking van de eenzijdige migratie en de mogelijkheid van vrij personenverkeer binnen het Koninkrijk moesten op orde zijn. In Nederland was een nieuwe generatie politici aangetreden die zich niet langer liet leiden door koloniale schuldgevoelens. Zij pasten het no-nonsense credo van minister-president Ruud Lubbers toe op het beleid voor de West. Antillianen van hun kant lieten merken onvoldoende inspraak te hebben gehad in Hirsch Ballins ommezwaai. Het formeren van een Benedenwinds en een Bovenwinds land was buiten hen om tot stand gekomen en kon niet rekenen op een warm onthaal.

De Schets was koren op de Arubaanse molen en tussen Oranjestad en Den Haag ontspon zich een getouwtrek over het schrappen van de onafhankelijkheidsdatum uit het Statuut. De elkaar afwisselende kabinetten van ministers-president Henny Eman (AVP, 1986-1989, 1998-2001) en Nelson Oduber (MEP, 1989-1993, 1993-1997) zagen hoe Nederland aandrong op bestuurlijke verbeteringen in ruil voor blijvende Koninkrijksbanden. Het duurde tot maart 1994 voordat minister-president Oduber de statuutwijziging op zijn palmares kon bijschrijven, alhoewel alom wordt erkend dat de continuering van het koninkrijksverband voor Aruba een gemeenschappelijke mijlpaal is van de politieke opponenten Eman en Oduber (Alofs en Merkies 2001: 207-12; Croes 2011: 235).

Het einde van de Antillen

Op de Antillen ontstond een reactie op het splitsingsvoorsel van Hirsch Ballin. Onder aanvoering van voormalig minister-president Minguel Pourier kwam een beweging tot stand die pleite voor het behoud van de Antillen van vijf. Een in 1993 georganiseerd referendum toonde aan dat op alle eilanden een overwegende voorkeur bestond voor continuering van het Antilliaanse verband. De *Partido Antiá Restrukturá* (Partij voor Geherstructureerde Antillen) was het politieke resultaat van de eenheidsbeweging. De PAR won de statenverkiezingen van 1994 sloot zich aan bij het Koninkrijksgezinde en christendemocratische kamp van het Nederlandse CDA en de Arubaanse AVP. Op eilandniveau kwam de PAR samen met de MAN in 1995 aan de macht. Ondanks een sterk mandaat van de bevolking, moest Pourier toezien dat de Antillen uitelkaar vielen en zijn eigen populariteit daalde na een reeks van gedwongen en pijnlijke bezuinigingsoperaties op het overheidsapparaat. Hoewel Nederland daartoe wel had kunnen besluiten, weigerde het om het kabinet Pourier financiële en politieke steun te bieden. Daarop kwam in 2002 de herboren populistische en fel anti-Nederlandse Frente Orbrero aan de macht en polariseerden niet alleen de verhoudingen binnen Curaçao, maar ook die tussen Willemstad en Den Haag.

Op grond van de Statutaire verantwoordelijkheid voor deugdelijkheid van bestuur nam Nederland een hardere houding aan ten opzichte van de Nederlandse Antillen en Aruba. In 1992 plaatste het Sint Maarten met en Algemene Maatregel van Rijksbestuur onder toezicht en een jaar later moesten minister-president Nelson Oduber en oppositieleider Henny Eman in het Protocol van Den Haag beloven het politieke en bestuurlijke klimaat op hun eiland te zullen verbeteren. Beide maatregelen hadden geen blijvend resultaat, maar de behoefte aan meer controle over Antilliaans en Arubaans bestuur nam in Den Haag enkel toe. De overheidsschulden op de eilanden liepen dramatisch op, de mensenrechtensituatie in de Curaçaose gevangenis *Bon*

Futuro (Goede Toekomst) liep uit de hand, de emigratie en de overlast van bolletjesslikkers vanuit Curaçao namen explosief toe. Op Aruba en Sint Maarten bestond een groot illegalenprobleem. Infiltratie van buitenlandse criminele organisaties bleef een punt van grote zorg. De Koninkrijksregering moest in de Staten-Generaal en ook internationaal verantwoording afleggen over de bestuurlijke situatie op de eilanden, maar beschikte niet over geschikte mechanismen om goed bestuur te garanderen (Oostindie en Klinkers 2001: 235-84; Alofs 2012: 275-7; Jansen van Galen 2013: 444-68).

Een reeks referenda in de jaren 1990 toonde aan dat de neuzen verschillende kanten uitwezen. Curaçao en Sint Maarten kozen alsnog voor autonomie, terwijl Bonaire en Sint Eustatius opteerden voor een directe band met Nederland en Saba voor het behoud van de Antillen van 5. In 1998 publiceerden Oostindie en Verton de resultaten van hun onderzoek 'naar visies en verwachtingen omtrent het Koninkrijk' op de zes eilanden. Opnieuw werd duidelijk dat Caraïbische Nederlanders kozen voor behoud van de koninkrijksbanden. Daarvoor droegen zij zowel pragmatische argumenten aan die onder meer betrekking hadden op de rechtszekerheid, het investeringsklimaat, mogelijkheden van studie en migratie, als meer symbolische aspecten van verbondenheid met het Koninkrijk, zoals het Koninklijk Huis. Guadeloupe (2009: 15) beschreef de pragmatiek van de Sintmaartijnse bevolking ten aanzien van de Koninkrijksbanden kort voor de ontmanteling van het Antilliaanse verband. De bedrijvigheid op Sint Maarten stak schril af bij de economische malaise op de omringende onafhankelijke eilandstaten. Einde discussie.

Net als de aanloop naar de onafhankelijkheid van Suriname en het gevecht om de Status Aparte van Aruba is ook het verloop van de ontmanteling van de Nederlandse Antillen van vijf is uitvoerig beschreven door Oostindie en Klinkers (2012, tevens Jansen Van Galen, 2013: 503 e.v.) en deze hier samen te vatten is niet de opzet van deze bijdrage. Kort samengevat: Verdeeldheid binnen en tussen de landen en eilanden van het Koninkrijk was schering en inslag. Met continu veranderende bewindslieden en coalities manoeuvreerde het Koninkrijk zich in tien jaar tijd moeizaam naar een verlengde toekomst.

Nederland richtte zich op voortzetting van Koninkrijksbanden in ruil voor beter bestuur. Nederland wilde de torenhoge schuldenlast van de Antillen overnemen in ruil voor meer toezicht. Verlaging van de verplichte schuldaflossing schiep de noodzakelijk beleidsruimte voor de toekomstige landen Curaçao en Sint Maarten. Daar waar het de onderhandelaars niet lukte om nieuwe mogelijkheden tot effectief bestuur en toezicht daarop in het Statuut of de Staatsregelingen van de nieuwe landen te verankeren, werden consensusrijkswetten opgesteld.

Het Slotakkoord uit 2006 bepaalde dat het Koninkrijk toezicht kreeg op financiën en justitie van de nieuw te vormen landen. Op Curaçao ontstond een scherpe tweedeling tussen gematigde hervormingsstrevers van de PAR en aarzrelend de NVP enerzijds en anderzijds de kritische MAN, Frente en andere kleine partijen. Deze namen een steeds kritischer houding aan over het verlies aan autonomie en in de samenleving kwam het tot openlijk en bitter protest (Sluis 2010).

Tijdens een alles-of-niets Ronde Tafel Conferentie in 2008 kregen de gematigde hervormers alsnog hun zin en herleefde het slotakkoord. Het Statuut zou worden veranderd. Er kwamen twee landen bij: Sint Maarten en Curaçao en vijf nieuwe concensusrijkswetten die – naast het Statuut – samenwerking en toezicht garandeerden op de terreinen van financieel beheer, het Gemeenschappelijk Hof van Justitie, de openbaar ministeries, de Politie en de Raad voor de Rechtshandhaving. In de aanstaande landen werd dit een te grote inbreuk op de autonomie

ervaren. Op 10-10-10 werden Curaçao en Sint Maarten autonome landen in het Koninkrijk. Nederland maakte 1.7 miljard Euro over voor de schuldsanering.

Bonaire en Saba opteerden in de referenda voor ‘directe banden met Nederland’ en Sint Eustatius voor behoud van de Antillen van Vijf. Geen van beide opties werd gerealiseerd. Nederland stuurde het aan op een integratie in Nederland. Al snel echter vreesden de bewoners van de drie eilanden voor verlies aan zelfbestuur en identiteit als gevolg van de komst van Nederlandse rijksambtenaren en de gedwongen invoering van Nederlandse wetgeving op ethische onderwerpen zoals het homohuwelijk, de abortuswetgeving en het drugsbeleid. Ook de drie eilanden zou onder financieel toezicht komen te staan. Daartegenover stond, naar voorbeeld van Frans Saint Martin, de hoop op sociale voorzieningen of onderwijs op Nederlands niveau. Voorgenomen of voorgestelde referenda waarin de onderhandelingsresultaten aan de bevolking werden voorgelegd hadden geen invloed op de gesprekken wegens onvoldoende opkomst, terwijl op Bonaire nog in in 2010 een voorgenomen referendum op voordracht van gezaghebber Glenn Thodé werd afgeblazen. Net als 35 jaar eerder in Suriname was hierdoor niet heel duidelijk wat het maatschappelijk draagvlak was voor **‘**Wet openbare lichamen Bonaire, Sint Eustatius en Saba**’** (WolBES, zie (Hirsch Ballin 2012-2014: 477 e.v.). De drie eilanden integreerden na moeizame onderhandelingen op 10-10-10 in Nederland.

Balans en geschillen

Terwijl Suriname terugblikt op 40 jaar onafhankelijkheid maakt het Koninkrijk der Nederlanden, zoals afgesproken, na vijf jaar de balans op de staatkundige hervormingen van 10-10-10. De eerste resultaten daarvan verschijnen tussen het schrijven en de publicatie van deze bijdrage en halen zodoende de schrijver van deze bijdrage in. De vooruitzichten zijn somber. Het Koninkrijk bestaat uit gelijkswaardige partners met ongelijke middelen en schuivende, dus onduidelijke verantwoordelijkheden. Verschillen in grootte, bevolkingsaantal, economische, bestuurlijke en wetenschappelijke draagkracht zijn sinds de uittrede van Suriname uit het Koninkrijk in 1975 niet verminderd. Politiek en bestuurlijk evenwicht is niet bereikt. De Koninkrijksregering maakt met regelmaat gebruik van de mogelijkheid tot het afgeven van een aanwijzing of het treffen van een Algemene Maatregel van Rijksbestuur. Nederland heeft het Koninkrijk versterkt – zich daaraan gelijkgesteld– en de autonomie van de Caraïbische landen en Openbare Lichamen is daardoor sterk ingeperkt, zoals overigens voorspeld door tegenstanders van het Slotakkoord uit 2006.

Op de openbare lichamen Bonaire, Saba en Sint Eustatius zoekt men een evenwicht tussen de bevoegdheden van de Rijksdienst Caraïbisch Nederland en de eilandsraden. Nederland worstelt met aanhoudende verdenkingen van bestuurlijke corruptie op Bonaire en gebrekkig financieel beheer op Sint Eustatius. Nederlandse rijksvertegenwoordigers zelf raken verstrikt in kleinschaligheidscultuur waarvan zij nu juist de nadelen uit de Antiliaanse wereld wilden helpen, vaak met geprefabriceerde oplossingen: ‘Made in Holland’. Lokale partijpolitieke verhoudingen zijn onvoorspelbaar en gezaghebbers komen en gaan. Bonaire bijvoorbeeld telde in vijf jaar reeds drie gezaghebbers. In juni 2015 kreeg Sint Eustatius een aanwijzing wegens de begrotingstekorten over 2014 en 2015 en het bestuurlijke disfunctioneren op het eiland. Bestuurlijk gaat het dus niet goed, maar ook de bevolking laat van zich horen. Vooral op Bonaire en Sint Eustatius klagen burgers over maatschappelijke overname vanuit Nederland. Inflatie treft de primaire levensbehoeften en de Nederlandse migratie drijft de huizenprijzen tot onbetaalbare hoogten op. De sociale voorzieningen blijven achter bij de verwachting en onderwijsverbetering is een bron van conflict over taalbeleid en onderwijskwaliteit.

De Curaçaose politiek bleef onrustig en de anti-Nederlandse stemming hield na 2010 aan. De regering Schotte bestaande uit de in 2010 succesvolle populistische *Movementu Futuro Korsou* (een afsplitsing van de MAN onder leiding van Gerrit Schotte), de links-nationalistische *Pueblo Soberano* (Soeverein Volk, onder leiding van Hermin Wiels) en de MAN (2010-2012), raakte direct na haar aantreden in de problemen wegens integriteitskwesties en later het begrotingsbeleid. In 2012 kreeg de regering een aanwijzing van de Koninkrijksregering dat het de begroting naar beneden moest bijstellen, hetgeen uiteindelijk leidde tot de val van het kabinet. Daarop volgende een operetеske bezetting van de regeringskantoren in Zort Amsterdam door Schotte. Een dieptepunt in de politieke geschiedenis van het Koninkrijk, vergelijkbaar met de moord op Pim Fortuyn, was de moord op PS-leider Hermin Wiels in 2013, die net als Fortuyn afstevende op een grote verkiezingsoverwinning en het premierschap in zicht had. Wiels speculeerde openlijk over de soevereiniteit, mogelijk in de zin van volkenrechtelijke onafhankelijkheid. Zijn dood maakte aan deze overweging voorlopig een einde, alhoewel de moord daarmee geen verband hield.

Politieke integriteit is het voornaamste schuurvlak tussen Sint Maarten en de Nederlandse Koninkrijksregering. In 2014 Sint Maarten twee aanwijzingen die voorschreven om het bestuurlijke integriteit (het welbekende *money-tier systeem,* Guadeloupe2009) in kaart te brengen en een zware screening van de integriteit van bewindslieden – in het bijzonder van beoogd premier Theo Heyliger (UP, *Verenigde Volkspartij*) – door te voeren.

In tegenstelling tot die van de Nederlandse Antillen is de staatsschuld van Aruba in 2010 niet gesaneerd en ook is het Aruba niet gelukt om herfinanciering van de sterk gegroeide schuld met Nederlandse hulp te herfinancieren. Toen in 2104 de landsbegroting op instigatie van Nederland door de Gouverneur werd aangehouden, ging premier Mike Eman in hongerstaking, een ongebruikelijk wapen in de diplomatieke mores van de Koninkrijk. Het bleek tevergeefs, want ook Aruba moet inmiddels financieel toezicht toestaan door middel van een landsverordening (dus geen rijkswet) Financieel Toezicht. De rechtmatigheid van deze ingreep door de Koninkrijksregering wordt betwist en is inmiddels voorgelegd aan de Raad van Staten.

Nederland domineert in de koninkrijkorganen en het maakt zich onverminderd zorgen over de politieke integriteit, deugdelijkheid van bestuur en de overheidsfinanciën overzee. Ter adstructie: Het vasthouden aan begrotingsevenwicht (de 3 procentnorm) en het terugdringen van staatsschulden is een beleid dat de Nederlandse kabinetten onder leiding van premier Rutte zichzelf heeft opgelegd; Nederland is daarvoor een belangrijk pleitbezorger in Europees verband. De tragedie van de Griekse staatsschuld en de bedreiging van de Euro werkt wellicht door in het strenge budgetbewaking ten aanzien van de voormalige Antillen. De mogelijkheid om van hoger hand in te grijpen overeenkomstig de mogelijkheid tot toezicht op Nederlandse gemeentes via artikel 12 van de Financiële-verhoudingswet ontbrak tot 10-10-10 voor het Koninkrijk. Vanuit Haags perspectief, aldus de inschatting van deze schrijver, biedt het regime van het Statuut te veel openingen voor bestuurlijk falen, waarover de Koninkrijksregering verantwoording draagt en Nederland mogelijk opdraait. De consusrijkswetten hebben in deze leemte moeten voorzien.

In de Caraïbische landen en openbare lichamen klaagt men over de aanwijzingen die door Den Haag worden opgelegd zonder dat de rechtmatigheid daarvan onafhankelijk kan worden getoetst. Ook hier een adstructie: Veel Caraïbische politici hanteren een discourse van onafhankelijkheid en autonomie in een globaliserende wereld waarin in interdependentie prevaleert en er electoraal weliswaar veel te winnen is, maar waar bestuurlijk weinig ruimte is voor populisme. Politieke culturen waarin patronage/the money tier system overheersen kunnen niet langer voldoen aan de eisen van efficiënt en effectief bestuur gezien de complexe en

kostbare bestuurlijke uitdagingen op terreinen als onderwijs, zorg, infrastructuur, rechtszekerheid en economische ontwikkeling in een sterk competitieve Caraïbische omgeving. *Good governance* is echter vaak *bad politics*.

Toch – en dat is de paradox van het Koninkrijk – hebben Caraïbische bestuurders ook het gelijk aan hun kant. Anno 2015 staat Nederland vrijwel gelijk aan Koninkrijk en de concensusrijkswetten hebben politie en justitie vrijwel tot Koninkrijksaangelegenheden gemaakt en het budgetrecht ingeperkt. Het Koninkrijk heeft niet oog voor de kleinschaligheidsfactor van de Small Island Developing States (SIDS) en nog regelmatig worden Nederlandse oplossingen voor Caraïbische problemen aangedragen. De realiteit van het Koninkrijk vraagt echter om meer differentiatie.

Een regeling voor de behandeling van geschillen tussen de landen ontbreekt, alhoewel deze er volgens artikel 12a van het Statuut en ook de parlementen van het Koninkrijk wel moet komen. Zodoende is het democratisch deficiet binnen het postkoloniale Koninkrijk onverminderd actueel. Een gedeelde visie op Statuut en Koninkrijk die verder gaat dan algemene uitgangspunten van rechtsstatelijkheid ontbreekt en dat resulteert in een verschraling van de mogelijkheden voor het Koninkrijk. De retorische vraag is of dat wenselijk is.

Bibliografie

Alofs, L. (1990) Van Separacion tot Status Aparte. In *De Gids* jg. 153: 518-26.

(1999) Revolte en afscheiding; Dertig mei en Aruba. In G. Oostindie (red.) *Dromen en littekens; 30 jaar na de Curaçaose revolte, 30 mei 1969* (pp. 163-176). Amsterdam *University* Press.

(2012) *Onderhorigheid en separatisme, koloniaal bestuur en lokale politiek op Aruba, 1816-1955.* Aruba, UNOCA (dissertatie).

Alofs, L. en L. Merkies (2001) *Ken ta Arubiano?; Sociale integratie en natievorming op Aruba, 1924-2001 (tweede uitgebreide druk)*. Aruba, Van Dorp/De Wit Stores.

Benthem van den Berg, G., O. Braun, J. Milhorts en A. van der Laar (1978). *Aruba en onafhankelijkheid.* Den Haag, Institute of Social Studies.

Bosma, U. (2009) *Terug uit de koloniën, Zestig jaar postkoloniale migranten en hun organisaties.* Amsterdam, Uitgevrij Bert Bakker.

Croes, A.G. (2006) *De herdefiniering van het Koninkrijk.* Nijmegen, Wolf Legal Publishers.

(2011) De weg naar de Status Aparte, de laatste etappe. Nijmegen, Wolf Legal Publishers.

Dew, E. (1996) *The difficult Flowering of Surinam; Ethnicity and Politics in a Plural Society.* Paramaribo, Vaco uitgeversmaatschappij.

Guadeloupe, F. (2009) *Chanting down the New Jerusalem, Calypso, Christianity, and Capitalism in the Caribbean.* Berkley, University of California Press.

Haan, E. (1998) *Antilliaanse instituties; De economische ontwikkeling van de Nederlandse Antillen en Aruba, 1969-1995.* Capelle aan der IJssel, Labyrinth Publication.

(2001) Ontketende economie, 15 jaar Status Aparte Aruba. In: L. Alofs (red.) *Aruba y su Status Aparte, logro di pasado; reto pa futuro / Aruba en de Status Aparte, mijlpaal en uitdaging, 1986-2001*. Aruba, Ministerie Algemene Zaken.

Hirsch Ballin, E. (1990) *Schets van een gemenebestconstructie voor het Koninkrijk der Nederlanden.* Den Haag, Kabinet voor Nederlands-Antilliaanse en Arubaanse Zaken.

Hirsch Ballin, E. (red.) (2012-2014) *De constitutionele orde van het Koninkrijk der Nederlanden; tekstuitgaven van de fundamentele regelingen.* Oisterwijk, Wolf Legal Publishers.

Jansen van Galen, J. (2013) *Afscheid van de Koloniën, het Nederlandse dekolonisatiebeleid.* Amsterdam/Antwerpen, Uitgeverij Atlas Contact.

Koot, W. (1979) *Emigratie op de Nederlandse Antillen, een sociaal-wetenschappelijk onderzoek naar de omvang en achtergronden van de emigratie, in het bijzonder van Aruba en Curaçao.* Leiden, academisch proefschrift.

Koot, W., C. Tempel-Schoorl and V. Marcha (1989) *Apart or together*. Utrecht, ISOR.

Lampe, A. (1992) *La descolonización interrumpida; El caso de las holandesas en el Caribe.* Oranjestad, Charuba.

Lucassen, L en J. Lucassen (2011) *Winnaars en verliezers, een nuchtere balans van 500 jaar immigratie.* Amsterdam, uitgeverij Bert Bakker.

Marshall, E. (2003) *Ontstaan en Ontwikkeling van het Surinaams Nationalisme; Natievorming als opgave.* Delft, Eburon.

Meyers H. red. (1983) *Volkenrechtelijke aspecten van de Antilliaanse onafhankelijkheid*. Alphen aan de Rijn, H.D. Tjeenk Willink.

Monzón, T.M. (1983) Afbakening van zeegrenzen: theorie en toepassing in het Grensverdrag tussen het Koninkrijk der Nederlanden en de Republiek van Venezuela, In: *Tijdschrift voor Antilliaans Recht*, Jaargang 4, nr. 2, juni 1983, pp. 76-129.

(2004) *Economische ontwikkelingen, olie en (zee-),grensafbakeningen* (ongepubliceerd typoscript) .

Oostindie, G. en I. Klinkers (2001a) *Knellende koninkrijksbanden; Het Nederlandse dekolonisatiebeleid in de Caraïben, 1940-2000. Deel 2: 1954-1975.* Amsterdam University Press.

(2001b) *Knellende koninkrijksbanden;Het Nederlandse dekolonisatiebeleid in de Caraïben, 1940-2000. Deel 3: 1975-2000.* Amsterdam University Press.

(2012) *Gedeeld Koninkrijk; De ontmanteling van de Nederlandse Antillen en de vernieuwing van de trans-Atlantische relaties.* Amsterdam University Press.

Oostindie, G. en P. Verton (1998) *Ki sorto di Reino? / What kind of Kingdom?; Verwachtingen van Antillianen en Arubanen omtrent het Koninkrijk.* Den Haag, Sdu Uitgevers.

Reinders, A. (1993) *De politieke geschiedenis van de Nederlandse Antillen en Aruba 1950-1993.* Zutphen, De Walburg Pers.

Sluis, M. (2010) *Een koloniale speeltuin.* Amsterdam, Prometheus / Rotterdam, NRC *Handelsblad.*

Wehry, G. (1988) *Nederland en het Caraïbisch bekken*. 's-Gravenhage, Nederlands Instituut voor Internationele Betrekkingen Clingendael.